

M U N I
P E D

Vývoj české školy, škola pro budoucnost (téma 6)

Tomáš Janík

Učit se
Učit se
Učit se
V. I. Lenin

Vždy
připraven

- Učebnice vlastivědy pro 4. ročník
- Evropa rozdělena na socialistický a kapitalistický tábor
- Oddělení obou táborů symbolizuje tlustá hranice

– Železná opona

– Sametová revoluce

z Východu...
návrat
do Evropy

1989

pád železné opony

2001

Bílá kniha: první strategie
rozvoje vzdělávání (do 2010)

2013

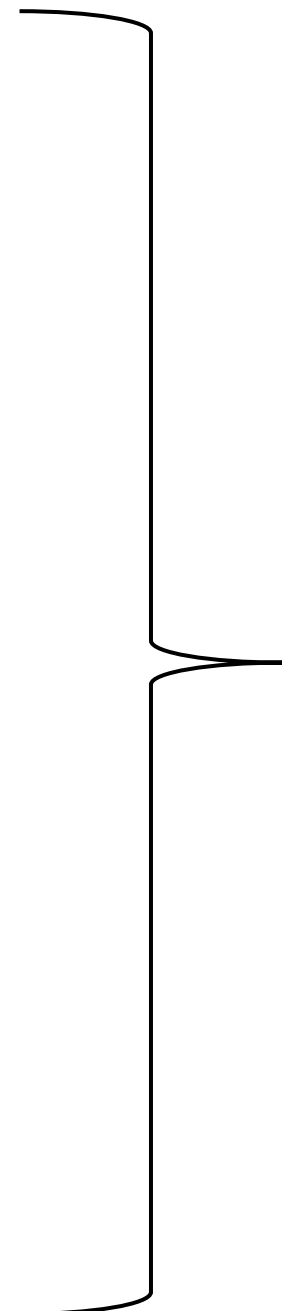
S2020: druhá strategie
rozvoje vzdělávání (do 2020)

2020

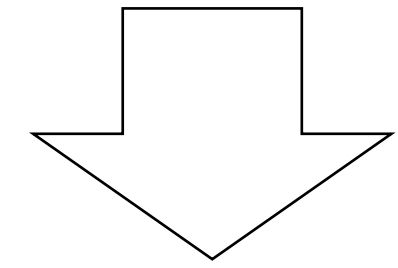
S2030: třetí strategie
rozvoje vzdělávání
(v přípravě)

System	státní socialistický školský systém dle sovětského vzoru centralisticky řízený		demokratický, participativní školský systém orientovaný do Evropy
	těsné sepětí vzdělávací politiky a plánování přípravy pracovních sil		vzdělávací systém a systém přípravy pracovních sil jsou dvě relativně autonomní oblasti decentralizace a přesun (části) rozhodování na místní úroveň
Škola	centrální správa škol		individualizace diferenciace školní vzdělávání jako základ pro celoživotní učení
Cíle	kolektivizace unifikace (socialistická jednotná škola) příprava na život socialistické společnosti, příprava na práci a obranu vlasti		pojetí člověka: rozvinutá osobnost s předpokladem zvládnání výzev života
	pojetí člověka: všestranně rozvinutí socialistická osobnost		obecné vzdělávání orientace na život mezipředmětové vztahy klíčové kompetence
Obsahy	orientace na svět práce polytechnická výchova zvědečtění – orientace na vědní obory		humanizace (pedocentrismus) autonomie žáka aktivizace, orientace na potřeby
Procesy	vůdčí úloha učitele šablonovitá výuka		

 <p>1989</p>	<p>demokratický, participativní školský systém orientovaný do Evropy</p>
	<p>vzdělávací systém a systém přípravy pracovních sil jsou dvě relativně autonomní oblasti decentralizace a přesun (části) rozhodování na místní úroveň</p>
	<p>individualizace diferenciace školní vzdělávání jako základ pro celoživotní učení</p>
	<p>pojetí člověka: rozvinutá osobnost s předpokladem zvládnutí výzev života</p>
	<p>obecné vzdělávání orientace na život mezipředmětové vztahy klíčové kompetence</p>
	<p>humanizace (pedocentrismus) autonomie žáka aktivizace, orientace na potřeby</p>

- erupce nadějí, tužeb, přání i návrhů na reformu školství
- na počátku neexistuje celková koncepce rozvoje školství – dílčí řešení (ad hoc = pro případ)
- Školský zákon z r. 1984 pouze novelizován (nový Školský zákon až r. 2005)

**Bílá kniha 2001
(do 2010)**

Národní program rozvoje vzdělávání

v České
republice

Bílá
kniha

Praha 2001

2001

celoživotní učení pro všechny

přizpůsobení vzděl. a studijních programů
potřebám života ve společnosti vědění

monitorování a hodnocení
kvality a efektivit ve vzdělávání

podpora vnitřní otevřenosti a otevřenosti vzdělávacích institucí

proměna role a profesní perspektivy
pedagogických a akademických pracovníků

od centralizovaného řízení k odpovědnému spolurozhodování

**Strategie vzdělávací politiky
České republiky
do roku 2020**

redukce nerovností ve vzdělávání

podpora učitelů - kvalita výuky

odpovědné řízení (založené na datech)

Strategie 2030+

SHRNUTÍ

1989

přehodnocování
dřívějšího systému
a návrhy řešení

2001

2013

budování
nového systému a
zavádění do praxe

2020

rozdružňování systému

ŠKOLA na KRIŽOVATKE

Kudy kam...?

Představení reformní křižovatky – kruhového objezdu se 3 + 1 výjezdy

- směrovníky u jednotlivých výjezdů (slogany)
- pohledy na edukační krajinu po opuštění kruhového objezdu tím či oním výjezdem (logika fungování)
- lidé za volantem (aktéři)
- čeho se obávat (rizika)

Když se to vezme kolem a kolem a kudy dál (ven)

výstupová reforma
(testová)

procesová reforma
(didaktická)

vstupová reforma
(kurikulární)

**EDUout: vyprazdňování školy
(ideje i instituce),
descholarizace-privatizace-
rescholarizace**

vstupová reforma (kurikulární)

Slogany:

- školy si píší svá kurikula
- my máme kurikulum, ó, my se máme...

Logika:

- operuje na vstupu systému
- drží ve hře vzdělávací obsahy (v ČR vede ke kompetencím)
- ve variantě dvojúrovňového kurikula realizuje ideu decentralizace tvorby kurikula a posiluje autonomii škol

Aktéři:

- tvůrci, implementátoři, realizátoři kurikula (VÚP/NÚV 05-13)

Kritika/rizika:

- odvádí učitele od výuky k psacímu stolu
- nemá velkou sílu měnit výukovou praxi, neboť je papírová
- přecenění ohledu na kompetence jde ruku v ruce s rizikem obsahového vyprazdňování školního učení

procesová reforma (didaktická)

Slogany:

kultura vyučování-učení: kvalita výuky/školy
profesní společenství: rozvíjející hospitace
učitelství jako aktivistická profese

Logika:

- operuje v “černé schránce” školského systému
- jde jí o kvalitu toho, co je didakticky nejryzejší: vyučování-učení
- podprována dalším vzděláváním učitelů: realizuje se ve spolupráci mezi učiteli a výzkumníky ve školách (school-based), staví na analýze výukových situací (research-based) a na navrhování a ověřování (design-based) způsobů jejich alternativního (lepšího) řešení

Aktéři:

- angažované učitelstvo sobě + podpora z fakult a odjinud (např. Hejného matematika, Heuréka, Didactica Viva...)

Kritika/rizika:

- může se zvrtnout v metodikaření
- nebezpečí formalismů a potažmo obsahového vyprazdňování

výstupová reforma (testová)

Slogany:

plošné testování, výstupy z učení, evaluační standardy
skandální zjištění z mezin. srovnávacích šetření

Logika:

- základem řízení ve školském systému je měření vzdělávacích výsledků
- soutěž škol (ideologie konkurenceschopnosti)
- testování, mezinárodně srovnávací šetření - žebříčkování
- skandalizace výsledků - konstrukce vzdělávacích katastrof, zavedení válečné terminologie, šíření paniky, hysterie

Akteři:

- ministerské kontrolní orgány, testovací agentury
- edukační metrologové z výzkumných institutů, „experti“ na vzdělávání

Kritika/rizika:

- vytváří se seberefrenční svět klamu (Scheinwelt) - řeší se “data o vzdělávání” spíše než vzdělávání jako takové
- škola se mění v soutěžiště a bojiště - vystresovaní rodiče požadují od vystresovaných škol hyperkvalifikaci pro své vystresované děti (angličtina od MŠ, esperanto od 3. třídy, digitální gramotnost implantovat po narození)

EDUout: vyprazdňování školy (ideje i instituce), descholarizace-privatizace-rescholarizace

Slogany:

- nejlepší škola je život - učit netřeba, stačí s dětmi být (škola domácí/lesní)
- proč se učit, když je všechno na Google - hackni si své vzdělávání
- nespokojení rodiče zakládají školy pro své (nespokojené) děti
- škola je dobrý byznys: ten, který by nejraději školy zrušil, je teď zakládá...

Logika:

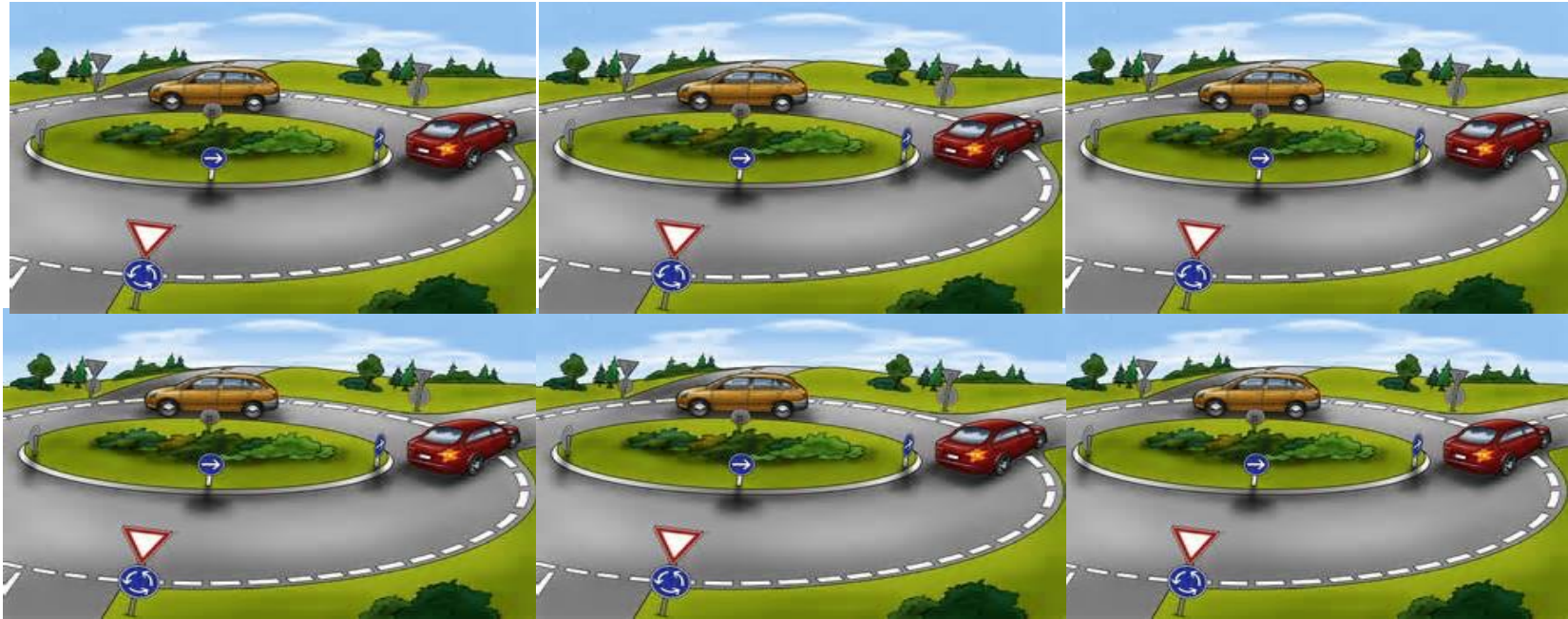
- v reakci na problémy, které běžně běžná škola má, se mnoha různými směry rozvíjejí aktivity, které “řeší” problém školy
- školu jako ideu i instituci vyprazdňují - někdy tak činí z nepochopení tomu, že idea školy je v pořádku, jindy tak činní v zájmu svého vlastního podnikatelského zájmu (descholarizátor rescholarizátorem)

Akteři:

- o.p.s. ... a.s. ... s.r.o. ... typu EDU-out

Kritika/rizika:

- riziko destabilizace školy jako ideje a instituce
- riziko obsahového vyprazdňování školy přináší vážné důsledky - oslabení zájmu o “věcnost”

Školy (v) budoucnosti

- Bude pokračovat decentralizace školství – školy budou více **vyrůstat zespoda a rozvíjet se zevnitř**, budou se více **sítovat**
- Školy se více **otevrou svému okolí** (posílí v nich princip regionálního) a stanou se vzdělávacími centry komunit
- Ve větší míře se ze škol stanou **celodenní školy** jako instituce **komplexní edukační péče** – posílí v nich **interprofesionalita**
- Školy se **vyprofilují** (najdou „svoji“ parketu) a zlepší sebe prezentaci
- **Populace žáků bude více rozrůzněná** (sociálně, kulturně, jazykově apod.), školy budou **přehodnocovat zaběhané způsoby práce**
- Význam **základních kulturních technik** (čtení/psaní/počítání) a **vědění o sobě a světě** bude zachován a vzroste význam tzv. **měkkých a přenositelných kompetencí**: umět si klást cíle, učit se učit
- Učitelé **rozšíří svoji aprobovanost o nové dimenze** nad rámec tradičních vyučovacích předmětů

Jízdní řád: kdy-odkud-kam-o čem

- Tři **scénáře budoucnosti** školy a učitelské profese (OECD)
  - pokračování**
  - posilování**
  - oslabování**
- Postřehy svědčící o naplňování scénářů
  - posilování** a **oslabování**

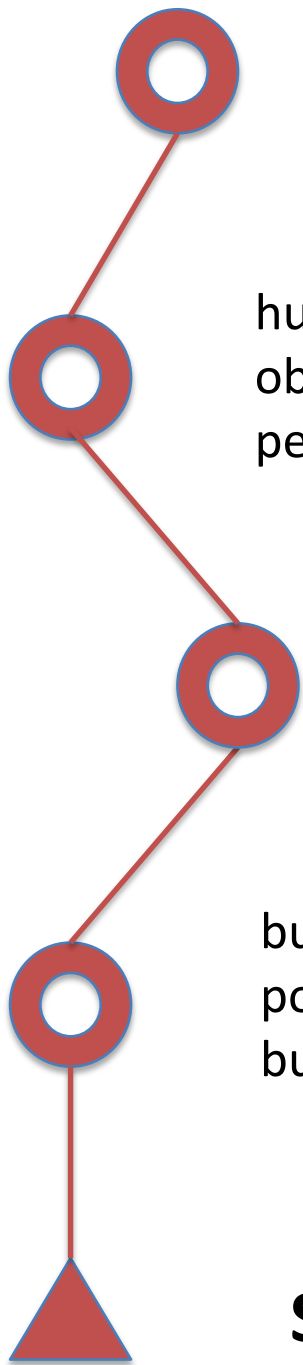
Blog | Scio

PROČ PEDAGOGICKÉ FAKULTY NEPŘIPRAVUJÍ KVALITNÍ UČITELE

Scénáře vývoje školy (upraveno dle OECD...)

Pokračování současného stavu	Udržování byrokraticky řízených školských systémů (tradiční model)
Posilování funkcí školy	Školy jako hlavní střediska společenského života obcí (model komunitní školy)
	Školy jako organizace zaměřené na procesy učení (model učící se školy)
Oslabování funkcí školy	Sítě učících se v podmínkách společnosti sítí (učební sítě)
	Uplatňování tržních mechanismů ve vzdělávání (tržní model školy)

rozvoj školy
jako silné instituce
zvládající nové výzvy

humanizace školy
obrat k dítěti
ped. reformismus

rozvinutí učitelského
povolání do profese
(vzestup – prestiž)

budování školského systému
povinná školní docházka
budování systému a uč. přípravy

Scénář: posilování

Scénář: oslabování

znevažování školy a učitelů

heroická očekávání vs.
reálné možnosti školy

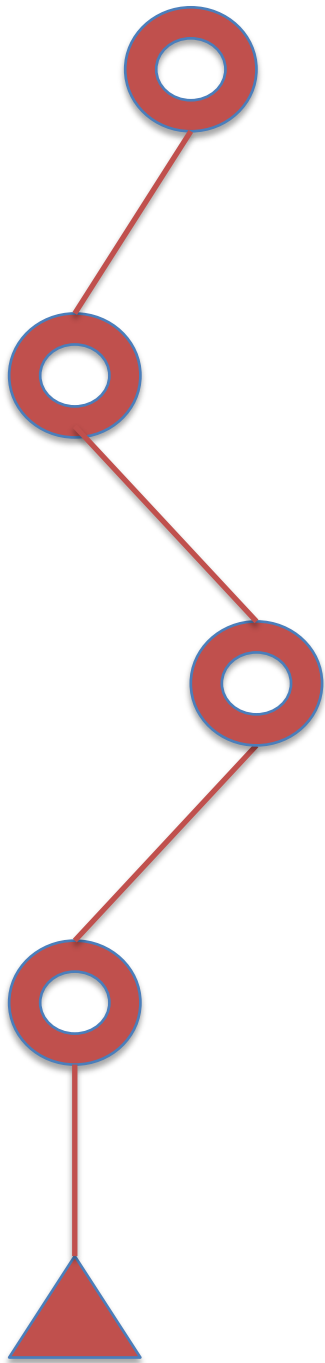
posilování pojetí učitele jako úředníka
a technokrata

odliv z učitelské profese
a stárnutí uč. sborů

de-kvalifikace
(snižování požadavků na vstup)

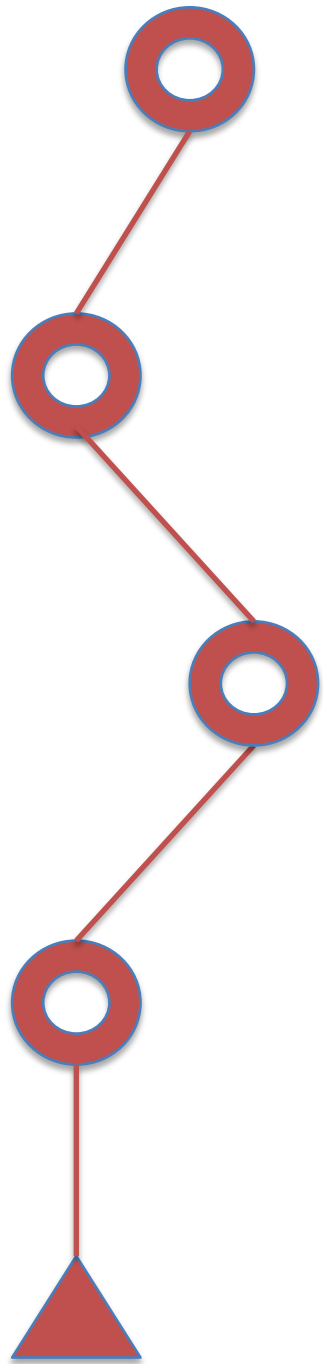

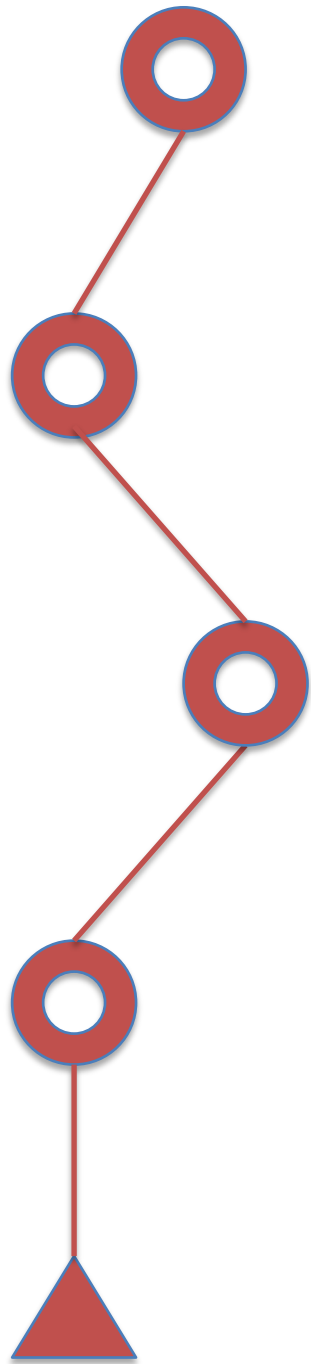
Vlivy působící ve směru **posilování** budování školského systému a učitelské přípravy

- Budování školských systémů a zavádění povinné školní docházky má zásadní přínos pro zvýšení gramotnosti obyvatelstva a pozdvižení jeho kulturní úrovně.
- Pozdvižení učitelského vzdělávání z učitelských ústavů (sekundární či postsekundární vzdělávání) na fakulty univerzit (terciární vzdělávání) je odpovědí na skutečnost, že učitelství musí být znalostně založenou profesí předpokládající náročnou přípravu.

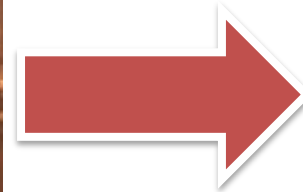
Vlivy působící ve směru **posilování** rozvinutí učitelského povolání do profese

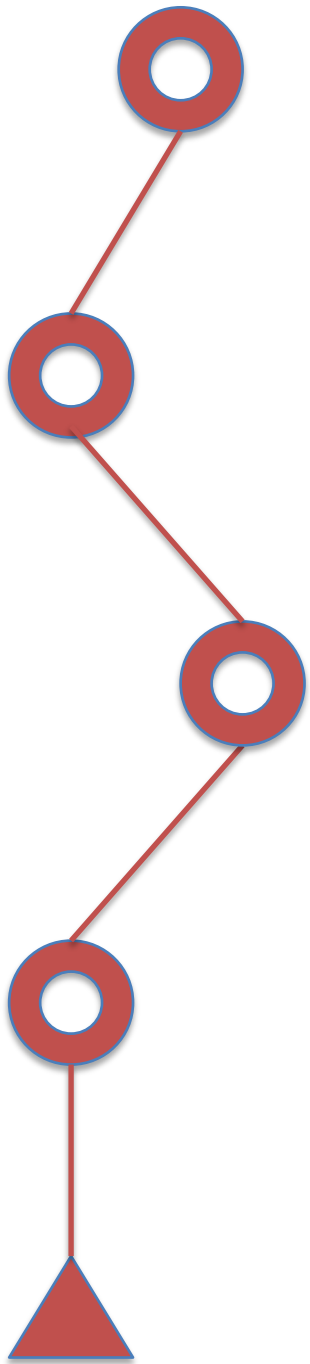
- Formování školských systémů je současně procesem vyhraňování pedagogických profesí – zejména profese učitelské.
- Učitelské profesi je v systému svěřována speciální úloha (výchova a vzdělávání dětí), která je vnímána jako společensky i individuálně závažná – tudíž je vznášen požadavek na profesionalitu.
- Učitelstvo „dělá kariéru“ – realizuje společenský vzestup (zvláště dobře je to patrné u učitelů primárních škol) a těší se relativně vysoké prestiži (jakkoliv učitelé samými prestiž jejich stavu nemusí být vždy vnímána jako vysoká).

Vlivy působící ve směru **posilování** humanizace školy, obrat k dítěti, ped. reformismus

- Pedagogické profese jsou aktérem pozitivních posunů v náhledu na člověka/dítě.
- Přispívají k humanizaci školy a potažmo společnosti: s narůstající empatií a porozuměním se obracejí k dítěti a podávají mu pomocnou ruku.
- Učitelstvo vynalézá pedagogiku a didaktiku, čímž napomáhá zefektivňovat vzdělávání, takže se daří relativně účinně poskytovat vzdělávání zvyšujícímu se počtu osob po delší dobu.

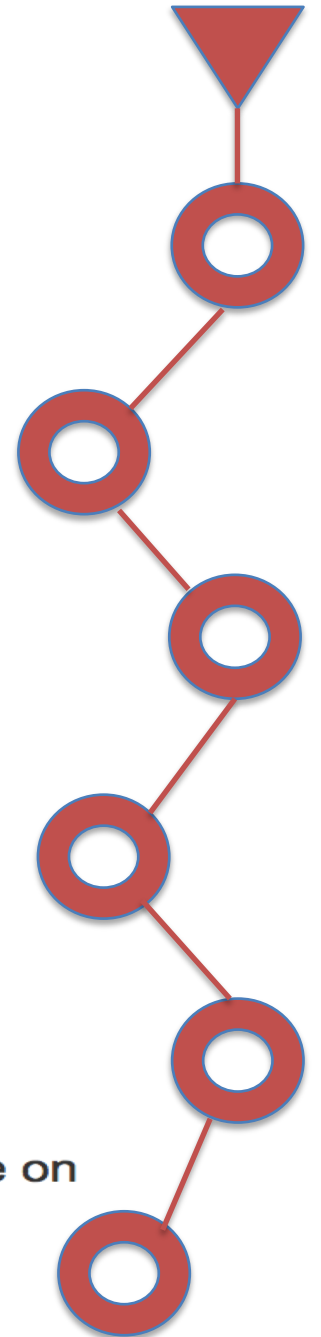

Vlivy působící ve směru **posilování** rozvoj školy jako silné instituce zvládající nové výzvy

- Škola je nakonec možná jednou z mála institucí, které dávají naději, že zvládneme i ty nejnáročnější výzvy jako jsou informační exploze, zvyšující se heterogenita žáků, migrace apod.
- Společnost nedisponuje jiným srovnatelným systémem, který by se týkal všech (nejen dětí, ale i jejich rodin a širších komunit), v případě, že mají školy dostatek sil a expertnosti, může se s nimi v tomto ohledu počítat (naopak: necháme-li školy padnout na kolena, stanou se samy problémem nás všech).

Vlivy působící ve směru **oslabování** znevažování školy a učitelské profese

- Je vykreslován obraz školy jako muzea starých pokladů, které nikdo nikdy nebude k ničemu potřebovat.
- Učitel je prezentován jako profesionálně deformovaný (vztyčený ukazovák).
- Jakožto nectnost je učitelům předhazována lenost...

Líné učitele dává Kalousek k dobru pořád

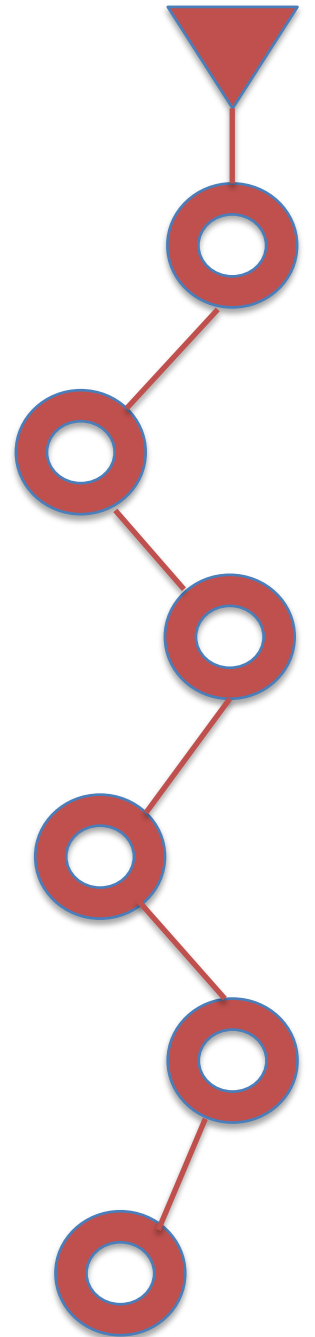
„Že máme nejlínější učitele, on dával kontinuálně k dobrému, když jsme se dostali do střetu, že on by věděl, jak finance ve školství řešit,“ popsal Dobeš Kalouskův přístup a rozhodně jeho názor odmítl.

Vlivy působící ve směru **oslabování** heroický obraz vs. nízká subjektivně vnímaná zdatnost

- Heroický obraz učitele a školy, od nichž se očekává vyřešení všech možných problémů světa, kontrastuje se slabším profesním sebevědomím učitelů (srov. výzkum TALIS).
- Namísto funkčního rozlišení a zapojení širšího spektra pedagogických profesí se nezvladatelně rozšiřuje záběr učitelské profese.

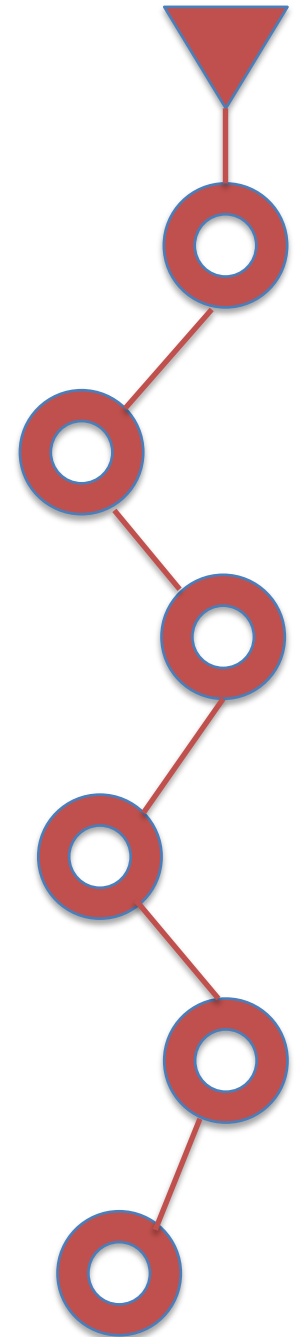
Subjektivně vnímaná vlastní zdatnost učitelů

V rámci šetření TALIS byla sledována subjektivně vnímaná vlastní zdatnost učitelů v oblasti řízení třídy žáků, vyučovacích postupů a v oblasti motivace žáků. Dle výsledků je Česká republika po Japonsku druhou zemí s celkově nejnižší subjektivně vnímanou vlastní zdatností učitelů.

Vlivy působící ve směru **oslabování** pojímání učitele jako úředníka a technokrata

- Pro středoevropské pojetí učitele jako vykonavatele státního zadání v byrokratizovaném školském systému je charakteristická tzv. *úřednická mentalita* (srov. něm. *Unterrichtsbeamte – úředník pro výuku*).
- K posilování *úřednického charakteru učitelské profese* může docházet také vlivem nevhodně koncipovaných standardů a kariérních systémů či formalistního zavádění školských reforem.
- V systémech, kde významnou roli hraje testování žáků, se učitelé stávají technokraty a vzdělávací proces se stává standardizovanou technologií.

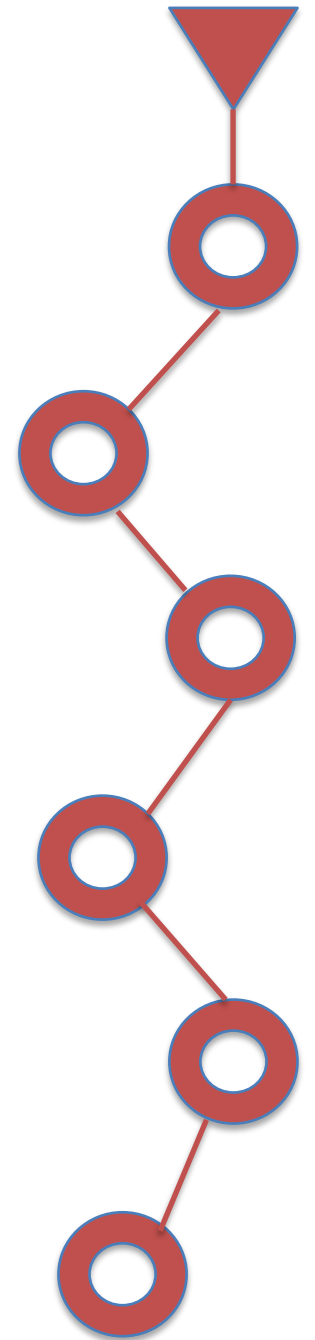
Vlivy působící ve směru **oslabování** odliv z učitelské profese a stárnutí učitelských sborů

- Nedostatečné finanční ohodnocení, nízká atraktivita, nemožnost kariévního vzestupu v kombinaci se zvyšujícími se náročností učitelské práce vede k odlivu z profese a k problémům s rekrutováním mladých učitelů.

Studenti učitelství utíkají z oboru, odrazují je platy

Česko by potřebovalo do školství nabrat novou krev. Mladé lidi však učitelské povolání neláká, nadšence odrazuje situace v mnohých školách, nízké platy i prestiž tohoto povolání. Při nedostatku pedagogů už se stát rozhoupal k prvním opatřením, která mají kantořinu zatraktivnit. Zvyšuje platy, ale na záchranu školství to nestačí. Připouští to i ministryně školství Kateřina Valachová (ČSSD). Hodlá prosadit kariévní řád, vylepšit ohodnocení začínajících učitelů a zdokonalit jejich přípravu.

Senzační učitelé ze škol odcházejí, protože nedostanou hypotéky, říká ředitel gymnázia Růžička

Vlivy působící ve směru **oslabování** de-kvalifikace: snižování kvalifikačních požadavků

- Jednou v souvislosti s finanční krizí, jindy v souvislosti se vzdělávací expanzí se objevují články sugerující nezbytnost de-kvalifikace.
- Na místech učitelů se tu a tam objevují lidé (místy bez příslušné kvalifikace) označovaní jako koučové či poradci – posouvá se chápání učitelské role.

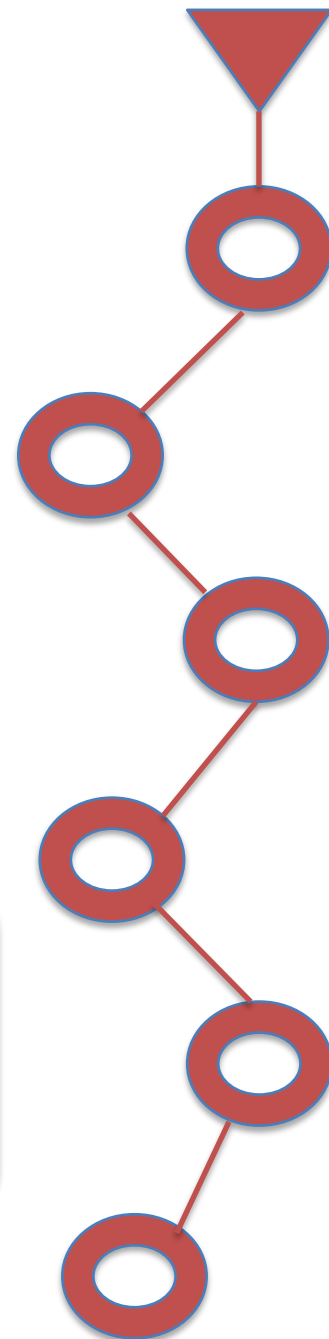
**Závěrečná zpráva podskupin
Národní ekonomické rady vlády pro
konkurenceschopnost a podporu
podnikání**

Verze k diskusi na workshopu dne 28.2.2011

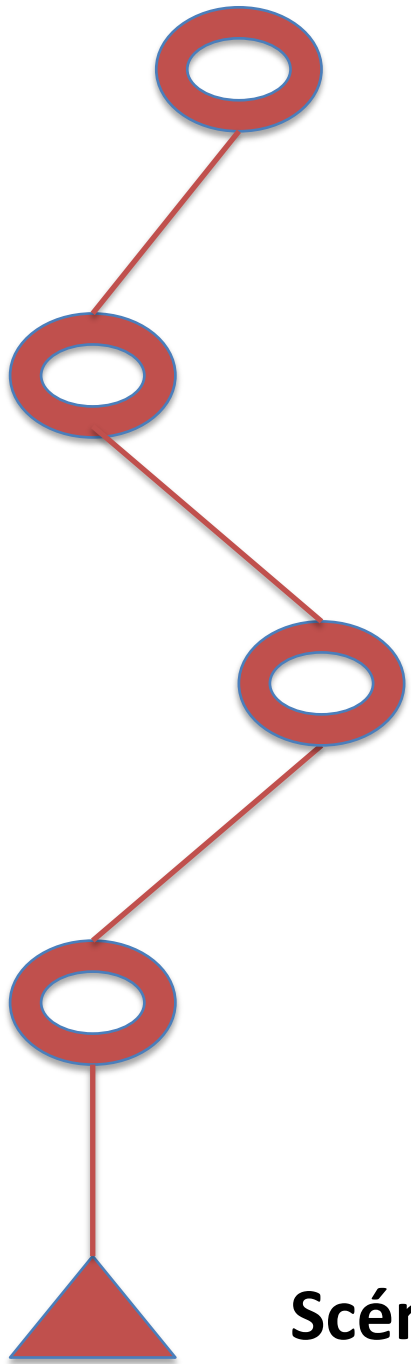
Návrh na snížení kvalifikačních
požadavků
na bakalářskou úroveň...

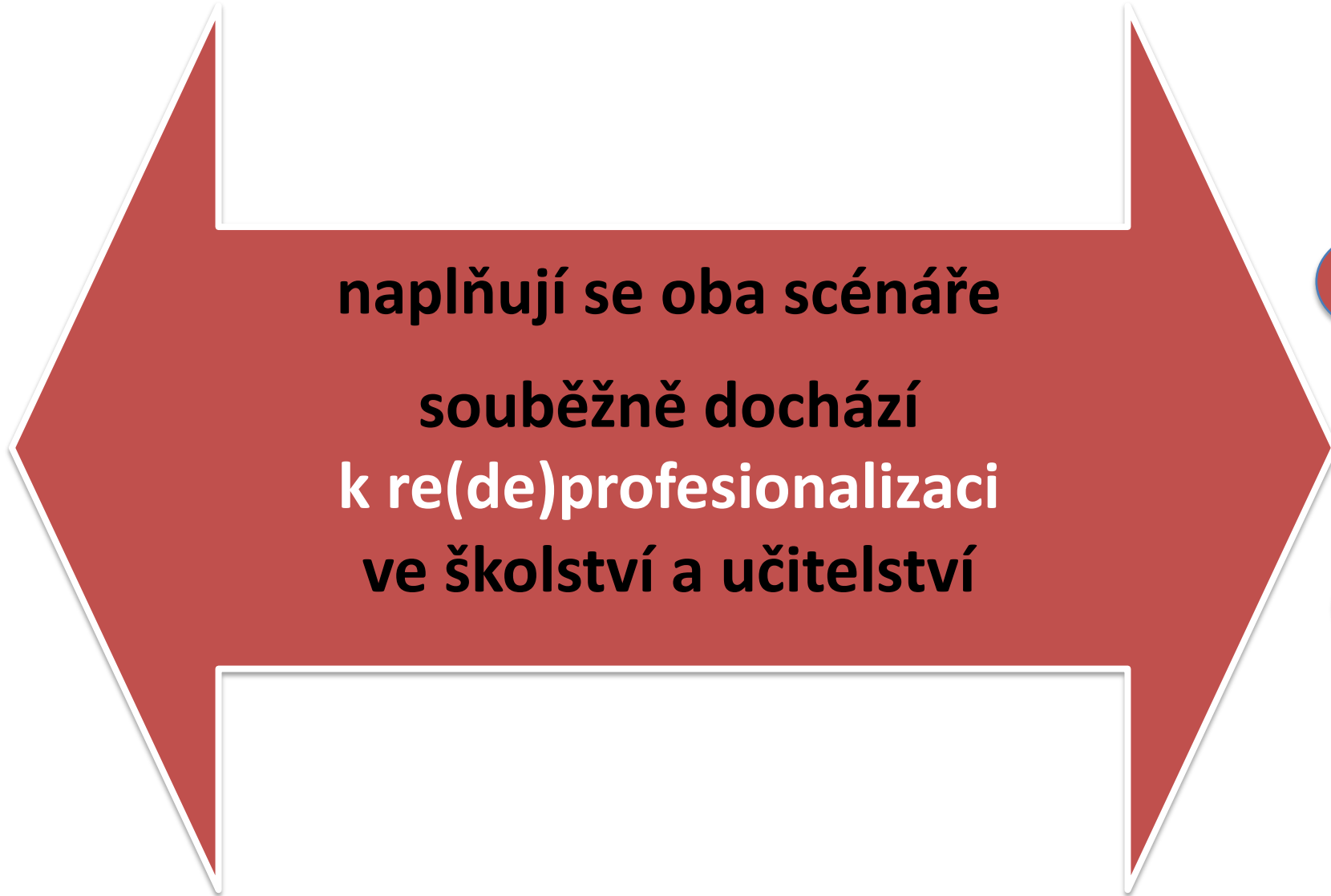
**UČITELÉ ODBORNÝCH PŘEDMĚTŮ NA SŠ BEZ PEDAGOGICKÉ
KVALIFIKACE? PROČ JEN TAM?**

Scénář: oslabování

Scénář: posilování

**naplňují se oba scénáře
souběžně dochází
k re(de)profesionalizaci
ve školství a učitelství**

